

**1897 TÜRK-YUNAN SAVAŞI'NIN ÜNLÜ
KOMUTANLARINDAN ŞEHİT ABDÜLEZEL PAŞA
(1828-1897), HAYATI VE HAKKINDA
YAZILAN ŞİİRLER**

Erol ÜLGEN

Abdülezel Paşa Konya'nın Hadım ilçesi, Aşağı Hadım Köyü'nde doğmuştur. Kaynakların çoğunda doğum tarihi olarak 1828 verilmekte, bazılarında ise 1815'ten 1832'ye kadar değişik tarihlere rastlanmaktadır¹. Çocuk yaşta İstanbul'a gelmiş olan

¹ bk. "...Altmış altmışbeş yaşlarında...". Süleyman Tevfik-Abdullah Zühdü, *Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye ve Yunan Muharebesi*, İstanbul, 1315 (1897), s. 298.; "...Merhumun Milona Muharabesi'nde sûret-i şehâdetinden bir lisân-ı müessir ile bahsederek seksen yaşında bir kahraman olduğunu..." Ali Muzaffer, *Abdülezel Paşa*, y.y., 1315, s.4.; "... Abdülezel Paşa merhum 1243 senesinde tevellüd etmiş olduğu cihetle vefatı yetmiş beş yaşında vukua gelmiş demek oluyor". Ali Muzaffer, *a.e.*, s. 5.; ".....Harb-azmâ seksen yaşındaki ihtiyar Hafız Abdülezel...". Müşir Goltz Paşa (Ter: Yakup Şevki), *Osmanlı-Yunan Seferi 1313-1897*, Dersaâdet, 1326, s. 98.; "... Pınar Tepe'sinde en son vukû bulan hücum esnasında Livâ kumandanı seksen iki yaşında pîr-i rûşen zamîr Abdülezel Paşa...". *Muharebenin Yâdigârı*, Dersaâdet, 1315, s. 5-6.; A. Hulûsi, *Külliyât-ı Harb-i Yunan-Yahud- Tafsilât-ı Muharebe-i Âhire ve Mecmua-i İlâve*, Dersaâdet, y.y., s. 5. Selânikli Tevfik, *Mir'at-ı Vukuat-ı Harbiyye*, y.y., 1313-1315, s. 175. ; "... şehid-i sa'idin seksen iki yaşında olduğu halde...". Selânikli Tevfik, *a.e.*, s. 177. ; "Hemen seksen sene yaşamış,". Bedreka-i Selâmet, nr. 12, 29 Mayıs 1313 - 9 Muharrem 1315, s. 4. ; "... Abdülezel Paşa seksen yaşında bir kahraman idi". Selânikli Tevfik, *Bir Şehidin Vasiyyeti*, Dersaâdet, 1315, s. 5. ; "... Yunan taraftarı Daily News gazetesi seksen iki yaşında bu mağlup olmaz ihtiyar askerin...". Sir Smith Bartlet (Ter: M. Mehmet - F. İskender), *Teselya Meydan Harbinde*, İstanbul, 1315, s. 53.; "...Hafız Paşa seksenlik bir kumandandır". Sir Smith Bartlet, *a.e.*, aynı yer. Bunlardan başka bazı şiirlerde Abdülezel Paşa'nın yaşı ile ilgili mısralara da rastlanmaktadır. Selânikli Tevfik'in "Bir Şehidin Vasiyyeti" adlı şiirinde, onun yaşı hakkında şu mısralar yer almaktadır:

".....

Tasavvur eyleyin: Seksen yaşında pîr-i nûrânî"

".....

Abdülezel Paşa 16 yaşında er olarak orduya girmiştir. 12 yıl kadar İmparatorluğun Arabistan bölgesinin çeşitli vilâyetlerinde bulunmuş, gösterdiği başarı ve gayret onun subay olmasını sağlamıştır. Mektepli bir subay olmamasına rağmen kendisini çok iyi yetiştirmiştir. Kur'an-ı Kerim'i ezbere okuyabildiğinden kendisine "Hafız Abdülezel Paşa" da denilmiştir. Birkaç kez hacca giden ve dini bütün bir müslüman olan Abdülezel Paşa'nın çalışkanlığı ve güçlülere büyük bir başarı ile göğüs germesi, onun bir süre sonra binbaşılığa kadar yükselmesini sağlamıştır. Gerek Kırım Savaşı'nda, gerekse 1857 Karadağ ve 1868 Girit ayaklanmalarında gösterdiği başarılar neticesinde nişan ve madalyalar almıştır. 1876'da Sırbistan'a karşı yapılan hareketlerde, bilhassa Aleksinaç Savaşı'ndaki cesaret ve kahramanlığı ile büyük takdir toplamıştır. O, özellikle Rusların Plevne'ye ilk hücumlarında en çok direnen ve düşmana en çok zarar veren tabyalardan birinin kumandanıdır. Plevne savunmasında gösterdiği bu başarı sebebiyle onun komutasındaki tabyaya "Hafız Bey Tabyası" denilmiştir.

Gazi Osman Paşa'nın takdir ve iltifatını kazanan Abdülezel Paşa savaştan sonra İstanbul'a döndüğünde, bizzat Sultan II. Abdülhamid tarafından göğsüne Plevne kahramanlık madalyası takılarak ödüllendirilmiştir.

Son derece alçak gönüllü bir insan olan Abdülezel Paşa, daha sonra Anadolu ve Hicaz'da birçok hizmetler görmüş ve gösterdiği başarılar neticesinde 1885 tarihinde tuğgeneralliğe kadar yükselmiştir. 26 kez savaşa katılan Abdülezel Paşa'nın katıldığı son savaş 1897 Türk-Yunan savaşıdır².

Paşam! Seksen yaşında ihtiyar herhalde gariptir"

".....

Çocuklar! Hakınız var sekseninde ben gibi bir pîr"

".....

Livâsıyla o seksenlik talebkâr-ı cidâl oldu"

Menemenlizâde Mehmed Tahir ise *Terâne-i Zafer* adlı kitabındaki "Şehid Abdülezel Paşa" şiirinde: ".....

Olmaz mı ya? Önünde o seksenlik ihtiyar"

ifadesini kullanmaktadır. Bundan başka Şâkir Beyefendi'nin *Ma'lûmât*, nr. 87'de yazdığı kasidede:

".....

Seksen yaşında eyledi âheng-i kâr-zâr"

denilerek Abdülezel Paşa'nın yaşı seksen olarak belirtilmektedir.

² bk. Ali Muzaffer, *a.e.*, s. 5-9. ; *Servet-i Fünûn*, nr. 327, 5 Haziran 1313, s. 227. ; *İkdam*, nr. 1047, 16 Muharrem 1315 - 6 Haziran 1313 - 18 Haziran 1897, s. 2. ; *Ma'lûmât*, nr. 22, 22 Haziran 1315 - 11 Haziran 1313 - 23 Haziran 1897, s. 4 ; *Ma'lûmât*, IV, nr. 88, 30 Muharrem 1314 - 19 Haziran 1313, s. 808-809. ; A. İrfan, *Guzât ü Şühedâ-Yahud- Gazi ve Şehitler*, Dersââdet, 1313, s. 14-15. ; Müstecâbizâde İsmet, *Muvaffakiyyat-ı Osmaniyye-Yahud- Yâdigâr-ı Zafer*, Dersââdet, 1315, s. 48. ; Selânikli Tevfik, *Bir Şehidin Vasiyyeti*, Dersââdet, 1315, s. 7-8.

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda imzalanan Berlin Antlaşması ile Yunan hududu üzerinde bazı düzenlemeler yapılmıştır. Ancak Yunanlılarla yapılan görüşmeler olumlu sonuç veremeyince, batılı devletlerin baskısıyla Yunanistan Teselya'yı tamamen, Epir bölgesini ise kısmen işgal etmiştir. Bununla da yetinmeyen Yunanistan, kısa bir zaman sonra Yanya ile Girit'i de almak istemiş, bu amaçla bu bölgelerde destekledikleri Rum çeteciler vasıtasıyla isyan ve ayaklanmalar çıkartmıştır. Önce Kandiye, daha sonra da Hanya'da başlatılan isyanı resmen ve fiilen destekleyen Yunanistan, 10.000 gönüllü Yunan'ı Girit Adası'na göndererek adayı kendisine bağladığını ilân etmiştir. İngiltere, Fransa, İtalya ve Rus donanmalarının müdahalelerine rağmen Yunanlılar adada katliam başlatmışlardır. Diğer yandan Yunan çeteleri karada Türk sınırlarına saldırılarda bulunmuşlardır. Sultan II. Abdülhamid büyük devletlerin müdahalelerinden çekindiğinden bu olayların siyasî yönden yatışması ve bir savaşa dönüşmemesi için çalıştıysa da bir süre sonra gerek padişahın, gerekse hükümetin daha fazla sabır ve iyi niyet göstermesine imkân kalmamıştır. Toplanan meclis, uzun müzakerelerden sonra 17 Nisan 1897 tarihinde savaş kararı vermiştir³. Aynı gün savaş fiilen başlamıştır. Önce Pınar muharebesinde Yunan ordusunu bozguna uğratan Türk ordusu 24 Nisan'da Tırhala, sonra da Yenişehir'e girmiştir. 5 Mayıs'ta Çatalca, 17 Mayıs'ta ise Dömeke'de Yunanlılar kesin olarak yenilgiye uğratılmışlardır⁴. İşte bir aya yakın bir zaman zarfında başlayıp biten bu savaş, Türk ordusunun zaferi ile neticelenmiştir.

Bu savaşın önemli mevkilerinden biri olan Pınar Tepe'sinde askerlerimize komuta eden ve burada şehit düşen Abdülezel Paşa'nın, şehâdeti ile ilgili olarak kaynaklarda şu bilgilere rastlanmaktadır: 17 Nisan 1897 Pazar günü saat 11.00 sıralarında Pınar Tepe'sindeki bataryalarımızın arasında askerlerimize rehber olmak üzere bulunduğu bir sırada, tepenin Yenişehir yönündeki eteklerinde bulunan düşman askerinin attığı kurşunlara hedef olmuştur. Önce sol kolundan, daha sonra da sağ elinden yaralanmasına rağmen atından inmeyen Abdülezel Paşa'ya askerleri, daha muhafazalı bir yerde bulunması gerektiği ikazında bulunmuş; ancak bu ikazlara ehemmiyet vermeyen Paşa'nın cevabı şöyle olmuştur: "Şimdiye kadar bulunduğum müteaddid muharebelerde atımdan inmedim, kıt'amın başından ayrılmadım. Ölüm korkusuyla geri çekilmek ve ihtifâ etmek denâetini irtikâb etmedim, sinnim kemâli bulmuş iken mi kendime güldüreceğim". Bu sözlerden sonra yerinden

³ Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı, *1897 Türk-Yunan Harbi*, Ankara, 1982, s. 5-8.

⁴ Necat Birinci, "1897 Türk-Yunan Savaşı'nın Türk Şiirindeki Akisleri", *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, c. 12, nr. 4, Ekim 1983, s. 23-24.

kınıldamayan Paşa'nın çenesine isabet eden⁵ üçüncü kurşun onun şehit düşmesine sebep olmuştur. Cenazesi Alasonya'da Çarşı Camii (İmâret Camii) yanına gömülmüştür⁶.

Diğer savaşlarda olduğu gibi 1897 Türk-Yunan Savaşı sırasında da komutan olarak bulunduğu bölgede düşmana cesaretle göğüs geren ve savaş sırasında önemli bir geçit olan Milona Geçidi'ni ele geçirmeye çalışan komutan Hafız Abdülezel Paşa, ölmeden önce askerlerine şöyle hitap etmiştir:

"Askerler! Şu gördüğünüz tepenin⁷ zabtı bizim için pek büyük, pek şanlı bir muzafferiyat te'min etmiş olacaktır. Siz Milona Geçidi gibi en sa'bü'l-mürûr, en çetin yerlere hücum ederek Osmanlılık celâdetini bütün cihan nazarında ispat eylemiş er oğlu erler olduğunuz cihetle tevfikât-ı celîle-i subhaniyyeye istinaden bu tepenin üzerine vukû bulacak haydarâne bir hücumunuzla zaten gözü yılmış olan düşmanı külliye perişan ve sancağımızı rekz ile ilâ-yı şân-ı Osmânîyân edeceğinizi

⁵ bk. Abdülezel Paşa 'nın harp esnasında şehid olmasına sebep olan kurşunun, tespit ettiğimiz kaynaklarda "göğsüne, çenesine, ağzına ve boğazına" isabet etti gibi farklı şekilde yer aldığını görmekteyiz:

"... tam o esnada bir zâlimin kurşunu o muhterem arslanı kalbinden yaralamış idi". *Bedreka-i Selâmet*, nr. 12, 29 Mayıs 1313 - 9 Muharrem 1315, s. 4.; "... göğsüne isabet eden kurşun dânesi vesile-i şehâdeti olmuştur". *Muharebenin Yâdigârı*, s. 5-6.; A. Hulûsi, a.e., s. 5.; *Bir Gazinin İfâdesi*, (1313) 1898, s. 5.; "Hafız Abdülezel Paşa çenesine isabet eden bir kurşun ile vâsil-ı rütbe-i şehâdet olmuştur". Osman Senâi, *Tarih-i Harb*, c. III, İstanbul, 1315 (1897), s. 229.; "Mirlivâ Abdülezel Paşa topçu mevzileri bölgesinden muharebeyi takib ederken çenesinden aldığı bir isabetle şehit düşmüştür". Osman Senâi, a.e., s. 229.; *1897 Osmanlı-Yunan Harbi*, Ankara, 1965, s. 96.; "... askere hitab etmek üzere ağzını açtığı bir sırada isabet eden dâne-i kazâ şehadetini müeddin olmuş...". Selânikli Tefvik, *Mir'at-ı Vukuat-ı Harbiyye*, s. 175.; "... ağzına nüfûz eden bir dâne-i kazâ mücib-i şehâdeti olmuş...". Selânikli Tefvik, *Bir Şehidin Vasiyyeti*, s. 5-6.; "... bir üçüncü kurşun ağzından girmekle şehid olmuştur". Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî -Yahud-Tezkire-i Meşâhir-i Osmaniyye*, c.IV, s. 906.; Yine Selânikli Tefvik'in, *Bir Şehidin Vasiyyeti* adlı kitabının aynı adı taşıyan şiiirinde ise:

"....

O anda geldi girdi ağzına bir dâne-i müthiş"

şeklinde bahsedilmiştir.; "...Efrâdı yine harbe sevk ve teşvik ederken üçüncü bir muhbir-i mevt boğazına isabetle arkadan huruç etti". Sir Smith Bartlet (Ter: Mehmet Ekrem - F. İskender), a.e., s.53.

⁶ bk. Osman Senâi, *Tarih-i Harb*, c. III, s. 229.; Müşir Goltz Paşa (Ter: Yakup Şevki), a.e., s. 98.; *Muharebenin Yâdigârı*, s. 5-6.; A. Hulûsi, a.e., s. 5.; Osman Senâi, a.e., s. 228.; Süleyman Tefvik - Abdullah Zühdi, a.e., s. 298.; Selânikli Tefvik, *Mir'at-ı Vukuat-ı Harbiyye*, s. 175.; *Ma'lûmât*, nr. 68, 10 Rebiülevvel 1315 - 28 Temmuz 1313 - 9 Ağustos 1897, s. 2.; Vecihi ve Rûfekâsi, *Musavver Tarih-i Harb*, Dersââdet, 1315, s. 189.; *1897 Osmanlı-Yunan Harbi*, Ankara, 1965, s. 96.; Selânikli Tefvik, *Bir Şehidin Vasiyyeti*, s. 5-6.; *Bedreka-i Selâmet*, nr. 12, 29 Mayıs 1313 - 9 Muharrem 1315, s. 4.

⁷ Bu bahsolunan tepe (Lisvaki) nam sa'bü'l-mürûr tepedir. (Ali Muzaffer, *Abdülezel Paşa*, 1315, s. 9)

kaviyyen me'mûl ederim. Eğer bu tepeyi zabtederseniz pîşgâhınızda çiçeklerle müzeyyen vâsi' bir sahra bir cihân-ı zafer açılacak ve bütün millet-i İslâmiyye ve Osmaniyye sizin bu muzafferiyât-ı kahramanânenizle ilân-ı şükran ve iftihar edecektir. Analarınız ancak bugün için doğurdu, büyüttü. Yeryüzünde bulunan bütün müslümanların halife-i akdesi olan şevketlü padişahımız efendimiz hazretleri sizi ancak bugün için besledi, vatan sizden bugün fedakârlık bekliyor. Hulâsa bugün şan ve namus-ı devlet ve millet sizin süngülerinize istinad etmektedir. Demin söylediğim gibi eğer gazanferâne bir hücum ile şu tepeyi zabtedecek olursanız, namus-ı vatani i'lâ etmiş ve devletimizin muzafferiyât-ı âtiyyesini te'min etmiş olacaksınız.

Askerler! Size en son bir vasiyetim var ki ifâsını rica ederim. Eğer ben şu tepenin tarafınızdan zapt olunduğunu görmeden evvel câm-ı şehâdeti nûş edecek olursam, cesedimi burada toprak altına defnetmeyerek mutlaka bu tepeyi... bu tepeyi zapt ile üzerinde benim için bir mezar hafr ve beni oraya defnediniz. Yok eğer tepeyi zapt edemeyecekseniz, bırakın cesedim bu topraklar üzerinde kalsın, me'kel-i vuhûş-ı tuyûr olsun.

Evlatlar! Sizin dağlar dayanmayan hücumunuza böyle tepeler elbette dayanmaz. Bu cihetle sizden mulaka bu tepenin zaptını isterim.

Tevfik-i ilâhi rehberimiz, imdâd-ı peygamberi yâverimiz, teveccühât-ı celîle-i hazret-i hilâfet-penâhî ise fark-ı iftiharımız da efserimizdir.

Haydi arslanlarım, arş ileri, dâima ileri!"⁸

Bilindiği gibi şanlı kahramanlıklar ve zaferlerle dolu olan 1897 Türk-Yunan Savaşı, Edebiyatımızda Servet-i Fünûncular dönemine rastlamıştır. Bu dönemde zafer ve kahramanlık konuları üstüne birçok hikâye, şiir ve roman gibi edebî eser ortaya konulmuştur. O zamana kadar yapılan savaşlarımızın hiç biri hakkında bu kadar bol ve mükemmel yazı yazılmamıştır. O dönemde savaşın heyecanını basında aksettiren şairlerimiz arasında İsmail Safâ, Tevfik Fikret, Abdülhak Hâmid, Recâizâde Mahmud Ekrem, Ali Ekrem, Hüseyin Siret, Mehmed Celâl, Muallim Feyzi, Nigâr Bint-i Osman ve Mehmed Emin sayılabilir. Şair Dr. Rıza Tevfik ile Dr. Hüseyinzâde Ali Bey ise savaşa bizzat katılmışlardır. Millî şairimiz Yahya Kemal'in ilk şiirini daha onüç yaşında iken cereyan eden bu savaş sırasında yazdığı bilinmektedir.

⁸ *Hizmet*, nr. 1071, 2 Mayıs 1313 - 13 Zilhicce 1313, s. 2.; Müstecâbizâde İsmet, *a.e.*, s. 47-48.; A. İrfan, *a.e.*, s. 17-18.; Ali Muzaffer, *a.e.*, s. 9-10.

Ayrıca Ahmed Midhat'ın "Gönüllü", Abdullah Zühdü'nün "Şanlı Asker", Fazlı Necib'in "Dilâver", Ahmed Rasim'in "Asker Oğlu", romanları ile Halid Ziya'nın "Osman", Hüseyin Cahid'in "Topal" ve Ahmed Hikmet'in "Nakiye Hala" adlı hikâyeleri yine bu savaşla ilgili duyguları en iyi ifade eden eserler arasında yer almaktadır⁹. Ahmed Midhat "Gönüllü" romanında 1897 Türk-Yunan Savaşı'nı anlatırken, araştırmamızın konusunu teşkil eden Abdülezel Paşa'dan da övgüyle söz etmektedir. Onun savaş sırasında askerlerine yaptığı konuşmaya eserinde yer vermiştir: "... Arkamdan ayrılmayınız. Din ve devlet uğrunda en büyük, en mukaddes vazife ile muvazzaf olduğumuz gün bugünkü gündür." diye başlayan konuşması ile Abdülezel Paşa askerlerimize moral ve şevk vererek savaşın lehimize dönmesini sağlamıştır¹⁰.

Hayatı savaşlar içinde yoğrulan ve gösterdiği kahramanlıklarla edebiyatımızda gerek nesir, gerekse nazım türünde çeşitli eserlere konu olan Abdülezel Paşa'nın ünü, Avrupa basınında kendisinden söz ettirecek kadar Osmanlı sınırlarını aşmıştır. Selânikli Tefvik, Abdülezel Paşa ile ilgili olarak, İtalya kralının elçimize, onun kıyamete kadar unutulmayacak ve iftihar edilecek bir asker olduğundan bahsettiğini şöyle ifade etmektedir: "Şehid-i sa'idin seksen iki yaşında olduğu hâlde en şiddetli hücum zamanında da ön safta bulunup telef olmasını bütün Avrupa matbuatı 'Bir Türk kahramanının şehâdeti' ünvanıyla yazarak cihâna ilân

⁹ Bu konuda daha geniş bilgi için bk. Erol Ülgen, *1897 Türk-Yunan Savaşı'nın Türk Şiirindeki Akisleri*, İ.Ü. Ed. Fak. Türk Dili ve Ed. Bölümü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1993, s. 20.

¹⁰ Ahmed Mithat, *Gönüllü*, Dersâdet, 1314, s. 144.

"O şanlı şehid Abdülezel Paşa'nın ak sakalından terler damlayarak livâ-yı zafer-peymâ-yı Osmanî elinde olduğu halde kendi hatavât-ı gazanferânesine ayak uydurmaktan bir an hâli kalmayan dilâverlere: "Arkamdan ayrılmayınız. Din ve devlet uğrunda en büyük, en mukaddes vazife ile muvazzaf olduğumuz gün bugünkü gündür. Bu dağlarda asırlardan beri âbâ ve ecdadınız o kadar şanlı muharebeler etmişlerdir ki, yâdları sahâif-i tevârihi doldurmuşlardır. Buralarda binlerce şühedâ bırakmışlardır. Bugün şühedâ-yı müşarünileyhimin ervâh-ı mübârekesi kâmilen buralarda hazır ve harekâtımıza nâzırdırlar. Onlar gibi fedâkârlıkla onların öz evlâdı olduğunuzu ispat ediniz. Bugün şevketlü pâdişahımız ve kadınlara ve çocuklara varıncaya kadar bütün hey'et-i milletimiz çeşm-i ümid ve intizârı size dikmişlerdir. Şu fani dünyadaki dört günlük bir ömür için bunların cümlesini mahzun ve meys mu bırakacaksınız? Cümlemiz için gençlikte, kartlıkta ölmek muhakkak olduğu halde yatakta ölmeğe cenk meydanında ölmeği tercih etmeyecek bir erkek, bir yiğit tasavvur edemem. Yatakta ölenler "Allah imân selâmeti versin Allah taksirâtını afvetsin" duâsına muhtaçtırlar. Cenkte ölenlere cennet ve cemâl kat'iyyen mev'ud olduğu için onlar bu dualara muhtaç olmayıp tebriklere, tehniyetlere müstahaktırlar. Ben bugün fedâ-yı can azm-i kat'isindeyim. Hizmet-i askeriyyede ağarttığım şu ak sakalı bugün hûn-ı mübârek-i şehâdetle kınalamak temennisindeyim. Hedef-i matlup olan tepeye vüsûlden evvel bu ni'mete nâil olur isem beni oraya, tepeye gömünüz!" yollu pederâne ve gazanferâne bir nutuk ile tepelere doğru nasıl çekip götürdüğünü sadece bir ihtar kâfidir. Hele o pîr-i ilham-ı zamîrin birbirini müteâkib aldığı yaralarla sancak-ı şerifi bir elinden diğer eline alarak ve nihâyet iki eli de haric-i ez-amel kaldıktan sonra kucaklayarak o vechle nâil-i ni'met hüsn-i hitam olması kendisinin Cafer-i Tayyar'a sâni olduğunu ihtara hâcet yoktur."

eylediklerinden memâlik-i ecnebiyyeden pek çok ihtiyar kumandanlar 'senelerin bâr-ı sakîli altında beli bükülen ihtiyarlar miyânında böyle kahramanlar yetişiyor' diye ilân-ı iftihar eylemişler, hatta İtalya kralı haşmetlü Umberto hazretleri bir askerin seksen iki yaşına kadar hizmet-i fi'liyye-i askeriyyede kalması Avrupa kavânîni askeriyyesine muvâfık olmamakla beraber Abdülezel gibi ihtiyarların vücûdu bir millet için kıyamete kadar unutulamayacak mefâhir teşkil edeceğini Roma'daki saltanat-ı seniyye-i ataşemiliterine söylemişlerdir"¹¹.

Yunan taraftarı Daily News gazetesi ise, seksen iki yaşında bu mağlup olmaz ihtiyar askerin kahramanlığından övgü dolu bir dille şöyle söz etmektedir:

"Bu sabah Hafız Paşa'nın vefâtına dâir bize vârid olan ma'lûmât kadar müellim ve hayret-âver bir hikâye-i şecâat işitmemiş idik. Hafız Paşa seksenlik bir kahramandır. Bu vak'a bir fâcia-i fevkalhadd müessir bir fâciadır. Son kurşun bu ihtiyar kahramana karşı pek merhametsiz idi. Âlâm ve ıztırâbâta ani bir nihâyet vermiştir. Terk-i riyâsete tercih eylediği şanlı bir şehâdeti ona ihsan etmiştir"¹².

Reuter Ajansı'nın muhabiri ise, Hafız Abdülezel Paşa'nın şehâdetine dâir şu bilgileri vermektedir:

"Şühedâ arasında Türkiye ve Rusya muharebesinde bulunan ihtiyar kumandanlardan Hafız Paşa da vardır. Askerinin önünde bulunuyordu. Seksen yaşında olduğu hâlde şecâati asla düçâr-ı inkisâr olmuyordu. Kurşunlar yağmağa başlayınca maiyyetindekiler beygirden inmesini rica ettiler. Fakat Hafız Paşa yalnız şu cevabı verdi. 'Rusya muharebesinde de beygirden inmedim. Şimdi niye ineyim! İleri çocuklar!'

Bir dakika sonra sol kolundan vurularak biraz muztarib oldu. Yine Paşa'nın beygirden inip arkaya çekilmesini tavsiye eylediler. Bir ikinci kurşun son kolunu cerîhadar etti. Efrâdı yine harbe sevk ve teşvik ederken üçüncü bir muhbir-i mevt boğazına isabetle arkadan huruç etti. Hafız Paşa da o dakikada şehiden vefat eyledi"¹³.

Savaş edebiyatında romanların, hikâyelerin, özellikle şiirlerin ve diğer edebî türlerin savaşların heyecanını canlı tuttuğu bilinmektedir. 1897 Türk-Yunan Savaşı'nda kazanılan zafer, uzun zamandan beri kısılan seslerin yükselmesine meydan vermiştir. Savaşın genel cereyanı üzerine zafere susamış milletin haline

¹¹ Selânikli Tefvik, *Mir'at-ı Vukuat-ı Harbiyye*, s. 177.

¹² bk: Sir Smith Bartlet, (Ter: Mehmet Ekrem - F. İskender, *a.e.*, s. 53.; Selânikli Tefvik, *Bir Şehidin Vasiyyeti*, s. 6.; Ali Muzaffer, *a.e.*, s. 4-5.

¹³ S. Bartlet, *a.e.*, s. a.y.

tercüman olan eski ve yeni şairlerin, bu savaşla ilgili tesbit edebildiğimiz 170 kadar şiiri mevcuttur. Kahramanlığı ile ün yapmış Hafız Abdülezel Paşa'yı bazı şairler müstakil olarak şiirlerine konu etmişlerdir.

1897 Türk-Yunan Savaşı'nda şehit oluşundan sonra Abdülezel Paşa ile ilgili olarak hayatı ve vasiyeti dışında dönemin önde gelen mecmualarından Servet-i Fünûn ve Ma'lûmât'tan başka İzmir, Terakki, Mütâlea gazetelerinde, yine savaşta şehit düşmüş veya malûl olmuş gazilerin ailelerine satışından elde edilen gelirlerin verilmesi için çıkarılan Mütâlea'nın Nüsha-i Fevkalâde'sinde, Menemenlizâde Mehmed Tahir'in "Terâne-i Zafer", Selânikli Tevfik'in "Bir Şehidin Vasiyyeti" ve Ali Muzaffer'in "Abdülezel Paşa" adlı kitaplarında, ayrıca A. İrfan'ın "Guzât ü Şühedâ -Yahud- Gazi ve Şehidler" ile Müstecâbizâde İsmet'in Muvaffakıyyat-ı Osmaniyye -Yahud- Yâdigâr-ı Zafer" adlı antolojilerinde edebiyatımıza akseden 8 şiir tespit etmiş bulunmaktayız. Bu şiirlerden Develi Kaymakamı M. Mahir'in yazdığı "Şehid-i Mukaddes Abdülezel Paşa" adlı şiirinin son beytinin birinci mısraı ve Prizrenli Ömer Lütfi'nin başlıksız şiirinin son mısraında Paşa'nın ölümüne tarih düşürülmüştür. Araştırmamızın sonunda aynen aktaracağımız bu şiirlerde, Abdülezel Paşa'nın fizikî portresi, kahramanlığı, Türk askerini galeyana getiren vasiyeti ve şehadetinin konu edilerek işlendiği görülmektedir.

a) Fizikî Portresi:

Bedreka-i Selâmet gazetesinin Teselya seyyar muhabiri, adı geçen gazetede, savaş sırasında Paşa'nın maiyyetinde ve çok yakınında bulunan Ömer adlı yaralı bir gazi ile yaptığı mülâkattan söz etmektedir. Bu mülâkat sırasında gazi, savaşın ilânı üzerine askerlerini etrafına toplayan ve meşhur nutkunu söyleyen Paşa'yı şöyle tasvir etmektedir: "... O vakit ihtiyar arslanı görmeli idi! Beyaz saçları, nurânî sakalı dindik olmuş, o güzel, muhterem ve her vakit sevile sevile öpülmeğe şayan olan çehresi kıpkırmızı kesilmiş, gözlerinden birer bârika-i azamet saçmağa başlamış, her hâl ve tavrı mehîb, müdhiş bir arslanı andırmakta bulunmuş idi"¹⁴.

Abdülezel Paşa'nın fizikî portresi hakkında Menemenlizâde Mehmed Tahir yazdığı şiirinde ondan ak saçlı, nur yüzlü, çatık kaşlı, gözleri askere cesaret veren bakışlara sahip, pehlivan yapılı, yiğit bir ihtiyar olarak bahsetmektedir:

"Bir kahraman ki cebhesi mânend-i mâhitâb
Ak saçlarıyla nûr saçar sanki her yere
Bir kahraman ki gözleri dehşetle pür-hitâb
"Ateş!" demekte sanki nigâhıyla askere

¹⁴ *Bedreka-i Selâmet*, nr. 12, 29 Mayıs 1313 - 9 Muharrem 1315, s. 4.

Eşheb-süvar-ı şevk ü celâdet mehîb-renk
 Seksen yaşında; zinde fakat bir civân gibi
 Lâyık değil mi dense bu gaziye şîr-i cenk
 Azm eylemekde cenge yiğit pehlivân gibi

.....

Kaşlar çatık nigâh gazubâne bi-karar"¹⁵

Recâizâde ise Abdülezel Paşa'nın kahramanlığı ile şehâdetini ele aldığı "Şehid Ezel" adlı şiirinde, portresini ak saçlı, heybetli, gözleri parlayan bir ihtiyar olarak çizmektedir:

"Kimdir şu ak sakallı şehâmetli kahraman?
 Kimdir o şehsüvâr-ı mehîb-i sefid-ser?
 Kimdir o -seyf-i kâhiri destinde şu'le-ver-
 Dâim önünde askerin olmaktadır divân?..
 Kimdir o nazrasından uçan berk-i intikâm?
 Kimdir o heyetinde olan heybet-i alî?
 Kimdir o şîr-pençe-i kahrında müncelî
 Bir tek kılıçla hasma eden savl u iktihâm?..."

Şemsîri sâye-efgen satvet-i müfârîka
 Kimdir o şîr-dil... O güzîn-i sürûr-ı guzât?
 Kimdir o sâl-hürde-i şedîdü'ş-şekîme zât?
 Kimdir o zinde heykel-i dehşet... o hârîka?"¹⁶

b) Kahramanlığı:

Abdülezel Paşa için yazılan şiirlerin hemen hepsinde onun, savaşlarda gösterdiği kahramanlıktan söz edilmektedir.

1897 Türk-Yunan Savaşı sırasında Abdülezel Paşa'nın ele geçirmeyi çok arzu ettiği Milona Geçidi ile ilgili İsmail Safâ'nın yazdığı şiirde, Paşa'nın savaşta gösterdiği kahramanlığı sebebiyle söz konusu geçidin Milona değil Abdülezel'in adıyla anılması gerektiği ifade edilmekte ve şöyle denilmektedir:

¹⁵ Menemenlizâde Mehmed Tahir, *Terâne-i Zafer*, İstanbul 1313, s. 2-5.

¹⁶ bk. Recâizâde Ekrem, *Mütâlea (Nüsha-i Fevkalâde)*, 22 Zilhicce 1314 - 13 Mayıs 1313, s. 2.; *Servet-i Fünûn*, XII, nr. 327, 5 Haziran 1313, s. 226., *Ma'lûmât*, IV, nr. 87, 23 Muharrem 1315 - 12 Haziran 1313, s.781.; A. İrfan, *a.e.*, s. 15-16.; Müstecâbizâde İsmet, *a.e.*, s. 45-46.; Ali Muzaffer, *a.e.*, s. 11-14.

"

Ne kahramanmış o "Abdülezel" o merd-i gazâ
Geçit bu nam ile min ba'd yâd olursa sezâ"¹⁷.

Selânikli Tevfik, "Bir Şehidin Vasiyyeti" adlı şiirinde ise, İslâm tarihinde Allah için savaşmış kahramanlardan bahsettikten sonra sözü Abdülezel Paşa'ya getirerek, onun kahramanlığı ve millî tarihimize kattığı şandan bahsetmektedir:

"

Celâdet cevher-i mahsûs-ı İslâmdır demek ahrâ
Celâdet mü'minîne olmada her demde ziyet-zâ

Celâdet cevher-i îmân ile tev'emdir hilkatte
Celâdetdir ki eyler feyz-i dîni dem-be-dem î'lâ

Bu babda bir misâl ityânı lâzım gelse âsândır
Henüz bir kahramanın satveti mevkûf-ı âzândır.
Vücûd-ı satveti târih-i millîmize şândır
Yazılsa târih-i İslâma nâmı pek de şâyândır.

O şanlı kahramanın nâmıdır Abdülezel Paşa
Bu gün takdis edersen nâmını olmaz mıdır ahrâ
Bu dîn uğrunda, râh-ı mülk ü devlette şehîd olmuş
Yaratmış başka cevherle Hudâ, kalmıştı müstesnâ."¹⁸

c) Vasiyeti:

Savaş sırasında yaralanan Abdülezel Paşa'nın ölmeden önce askerlerine vasiyeti, kendisi için yazılan şiirlerdeki motiflerden birini oluşturmaktadır. Sadık Vicdanî'nin "Şehid-i Ferid El-Hac Abdülezel Paşa" adlı şiirinin tamamı, Paşa'nın ağzından yazılan bir vasiyet şeklindedir. Yaralı Paşa bu şiirde, askerlerinin savaşa devam etmesini isteyerek onları galeyana getirmekte, ölümünden sonra, alınmasını çok arzu ettiği tepede gömülmesini vasiyet etmektedir:

¹⁷ İsmail Safâ, *Mütâlae (Nüsha-i Fevkalâde)*, 22 Zilhicce 1314 - 13 Mayıs 1313, s. 2-3.

¹⁸ Selânikli Tevfik, *Bir Şehidin Vasiyyeti*, s. 9-15.

"Ey milletin güzîdesi asker oğullarım!

Arslan yürekli şîr-i gazâ er oğullarım!

.....

.....

Haydi... Oğullarım! İleri "arş" dâimâ

Haydi... Oğullarım! İleri "arş" dâimâ

Bir hatve avdet etmeğe küfrân derim bilin

Az bir rehâvet etmeğe küfrân derim bilin

Bak işte değdi destime mermîsi düşmenin

Bir darbeden hirâsi olur mu bu âhenin

Ölsem de ben aman beni yerde bırakmayın

Al kanların içinde kederde bırakmayın

Ben isterim şu sarp tepede defn olunmağı

Cismim o hâk-i pâkde dâim bulunmağı

Bitti vasiyyetim size ey pehlivanlarım

• Ey şîr-i ner-i harb ü gazâ cân-sitânlarım

İcrâ ederek vasiyyetimi harf-be-harf benim

Rûhum da duymasın sakının hiç esef benim

Ay!... İşte geldi dâne-i diğeri de hâkezâ

Bâzûya bir nişâne açıp geçti bak şuna

Arslanlarım! Bütün ileri savlet eyleyin

Teshîr için şu yerleri de himmet eyleyin

Yâ Rab müyesser eyle fütûh-ı nevîn bana

Olsun bu nusretin nefes-i vâ-pesîn bana"¹⁹

Recâizâde Ekrem, "Şehid Ezel" şiirinde düşman kurşunlarına hedef olup vurularak atından düşen Paşa'nın etrafını saran askerlerine vasiyetini şöyle belirtmektedir:

¹⁹ Sâdık Vicdânî, *Mütâlea*, nr. 50, 13 Safer 1315 - 8 Temmuz 1313, s. 2.; *Ma'lûmât*, IV, nr. 92, 28 Safer 1314-17 Temmuz 1313, s. 864.; *İzmir*, nr. 10-61, Rebiülevvel 1315 - 21 Temmuz 1313- 21 Temmuz 1275, s. 5-6.

"Evlâdlarım-dedi- İleri!... Arş! Dâimâ.
 Kahren sürüp yakın hâs ü hâşâk-i düşmeni.
 Mutlak şu karşıki tepeye defn edin beni..
 Olsun zahîr-i kuvvetiniz avn-ı kibriyâ!"²⁰

Selânikli Tefîk ise, "Bir Şehidin Vasiyyeti" adlı şiirinde Abdülezel Paşa'nın askerlerine, ölmeden önce ele geçirilmesini istediği tepenin alınması ve kendisinin oraya gömülmesi isteğini belirterek şöyle seslenmektedir:

"Bu anda etti tevcîh-i hitâbı askere şöyle:
 Yaşar mı söyleyin arslanlarım mecrûh olan böyle
 Şehâdet vakti gelmiş olduğun ben anladım artık
 Fakat göçmez cihândan ben gibi âzâde pîr öyle!

Bizimçin şan ü şöhret, bir saâdet varsa dünyâda
 Şu sancağ-ı kerîmi görmedir tâ şurda bâlâda
 Ölürsem görmeden şu şanlı hâli ey yiğit asker
 Bilin da'vâcıyım rûz-ı cezâda nezd-i Mevlâ'da

Düşersen burda ben hâk-i helâke siz edin gayret
 Vücûdum çiğneyip sancağı rekze eyleyin himmet
 Alınsın bu tepe, düşmen sürülsün ka'r-ı vâdiye
 Vasiyyet eylerim icrâ edin sizce budur zimmet

Bakın sizden daha bir matlabım var ey gazanferler
 Yed-i teshîre geçtikçe şu vâdilerle bu yerler
 Mezarım zirvede hafreyleyin ki her zaman olsun
 Şehîdin rütbesi, şânı gibi kabrim de bâlâ-ter"²¹

²⁰ Recâizâde Ekrem, *Mütâlea*, (Nüsha-i Fevkalâde), s. 2.

²¹ Selânikli Tefîk, *Bir Şehidin Vasiyyeti*, s. 9-15.

d) Şehadeti:

Abdülezel Paşa'nın şehadeti ile ilgili olarak, gerek Recâizâde Ekrem, Menemenlizâde Mehmed Tahir ve İsmail Safâ, gerekse Selânikli Tefvik, yazmış oldukları şiirlerde, vuruluşunu ve öldükten sonra vasiyetine uygun şekilde defnedilişini tasvir etmişlerdir. "Şehid Ezel" şiirinde Recâizâde Ekrem, Abdülezel Paşa'nın, bütün şiddetiyle devam eden savaşın ön saflarında askerlerine komuta ederken düşmanın kurşunlarına hedef oluşunu şöyle dile getirmektedir:

"Derken vuruldu el ve kolundan. Ne hükmü var?
Sürmekte muttasıl o semend-i celâdeti.

Bir kahramâni rîziş-i hûn-ı hamîyyeti
Vâ-pes bırakmayınca yolundan ne hükmü var?

Evlâdı da'vet eylediler attan inmeğe...
Zîrâ nişân alırdı ânı muttasıl adüvv.

Lâkin o hast-gâr-ı şehâdet... o kâm-cû
Mes'ud... başlamıştı içinden sevinmeğe

Çok geçmeden üçüncüsü de geldi dânenin...
Ammâ bu def'a cân alacak yerden vurdu ah!"

Aynı şiirinde Recâizâde Ekrem, Paşa'nın şehadetinden sonra vasiyeti üzerine istediği tepede gömüldüğünü ve mezarının üstünün düşman askerlerinden ele geçirilen silâhlarla örtüldüğünü ifâde etmektedir:

".....
İkdâm edip o mevkiî aldı o gün guzât...
Na'ş-ı mübâreki tepeye ettiler defîn.
Pîr-i şehîdi tarziye olmuştu pek hazîn
Hürmetle sürdü hâkine yüzler bütün guzât.
Düşmenden ahz edilmiş idi birçok eslihâ...

Andan çatıldı kabrine bir kubbe-i zafer.
Kükretti erleri okunan hutbe-i zafer..
Aks etti arş-ı a'zama gülbank-ı "Fatîha".²²

²² Recâizâde Ekrem, *Mütâlea*, (Nüsha-i Fevkalâde), s. 2.

İsmail Safâ'nın "Milona Değil Abdülezel Geçidi!" adlı şiirinde, Paşa'nın savaş alanında vuruluşu, şehâdeti ve vasiyeti üzerine cenazesinin gömülmesi sırasında askerlerinin ona karşı duydukları hissiyatı şöyle belirtilmektedir:

"Önünde askerinin, rehber-i hayat-ı peder!
 Yalın kılıç atın üstünde, olmak üzre heder:
 'Hücûm! emri verirmiş vücûdu hûn-ı alûd;
 Bu vak'a nâmına mutlak olur medâr-ı hulûd.
 Sonunda pîr-i dilâver olur sükût-nümâ,
 Vücûdu hâke düşer, rûhu âsümân-peymâ
 Şehîd düşmesi dil-hûn eder maiyyetini;
 Maiyyetindeki asker tutar vasiyyetini;
 Cenâze başda.. neferler yürür gider cebele
 Cenâze başda.. o tekbîr aks eder cebele!
 Cenâze başda.. deyip "la ilâhe illallah!"
 Cenâze başda.. olur hepsi reh-neverd-i felâh,
 Cenâze başda.. geçit üstüne düşer a'dâ,
 Cenâze başda.. çıkarlar adûyu çiğneyerek
 Cenâze başda.. adû olsa pâyimâl gerek
 Sizin bu hâliniz Osmanlılar! Ne hâletdir?
 Değil bu levhayı tasvîre şi'rlere kadir."²³

"Bir Şehidin Vasiyyeti" şiirinde de Selânikli Tefvik, Abdülezel Paşa'nın vuruluşu, askerlerinin galeyana gelerek onun vasiyeti üzerine buldukları tepeyi zabt etmeleri ve Paşa'nın defnedilişine yer vermektedir:

"Bu anda geldi bir kurşun isâbet etti Paşa'ya
 Kolundan bir cerîha aldı pîr-i mekremet-mâye
 Mücessem di fakat tab'ında ol rütbe mekân kim
 Devam etti o pîr-i muhterem emr-i kumandaya

²³ İsmail Safâ, *Mütâlea*, (Nüsha-i Fevkalâde), s. 2-3.

Beş on hatve kadar gittikde hayfâ başka bir kurşun
 Ezel Paşa'yı tekrar cerhle etmişti pek mahzûn
 Aceb görmek nasîb olmaz mı zabt-ı zirve fikriyle
 Dem-â-dem olmadaydı pîr-i âlî-kadrimiz dilhûn

.....

Fakat hayfâ ki şanlı pîr-i âli bulmadı ol ân
 Yiğit askerlere bir başka söz ityânına imkân
 O anda geldi girdi ağzına bir dâne-i müdhiş
 Atından düştü hâke oldu hûn-âlûde-i şüc'ân

Şu hâlde bir gırîv-i müdhiş oldu zirvede peydâ
 Kumandanın sükûtuyla kızıştı âteş-i heycâ
 Yiğit gaziler etti öyle bir savlet ki bir anda
 Alındı zirve-i âlî, dikildi râyet-i vâlâ
 Vasiyyet kâmilen icrâ olunmuş iş de bitmiştir
 Fakat şanlı kumandan şân ile göçmüş de gitmiştir
 Kalan gâziler etti resm-i tedfînin hemân icrâ
 Hudâ kabrinde ol anda garîk-i nûru etmiştir."²⁴

Menemenlizâde Mehmet Tahir, Paşa'nın vuruluşunu ve askerleri tarafından safların gerisine çekilme çabalarını, "Şehid Abdülezel Paşa" adlı şiirinde bir diyalog halinde vermiştir. Ayrıca bu şiirde onun şehit oluşunu tasvir etmiştir.

".....

- Kurşun çoğladı. İn Paşa attan

Cevap yok.

- Kurşun çoğaldı. İn Paşa

- Artık çok oldu çok

Ben Rus muharebâtına gittim de inmedim

Yûnan önünde inmek için esbe binmedim

²⁴ Selânikli Tevfik, *Bir Şehidin Vasiyyeti*, s. 9-15.

Lâkin diriğ-i dest-i kazâ şîve-i kader
 Nâ-gâh o şîri etti elinden cerîhadâr
 Bâzû-yı âhenîne de cerha-i diğêr
 Nakş etti bir nişân-ı ebed-şân-ı iftihâr

 Düştü vücûdu hâke fakat rûh ü şöhreti
 Çıktı semâya şân-ı şehâdetle tâb-dâr
 Abdülezel! Bu nâm-ı şeref-bârı milleti
 Eyler kemâl-i heybet ü şânıyla pâyidâr."²⁵

Develi Kaymakamı M. Mahir ise "Şehid-i Mukaddes Abdülezel Paşa'ya" adlı şiirinde, Paşa'nın şehit olduğu yerin adını belirtmiş ve ölümüne tarih düşürmüştür:

".....
 (Pınar) tepesinden eyledin sen
 İhrâz-ı şehâdet-i muzaffer

 Peygâm-ı visâl-i Hakk zed ü dâd" 1315²⁶

Onun Yunan askeriyle çarpışırken Pınar Tepesi'nde şehit oluşundan Prizrenli Ömer Lütfi de bahsetmekte, aynı zamanda ölümüne tarih düşürmektedir:

".....
 Leşker-i Yunanla son demde eylerken cidâl
 Âkıbet Pınar'da buldu şehâdet rütbesin
 Ak sakallı pîr iken ol hazrete buldu visâl

 Söyledim tarihini Lûtfî kemâl-i hüzn ile
 Kahraman Abdülezel Paşa şehid oldu bu sâl (1314)"²⁷

²⁵ Menemenlizâde Mehmed Tahir, *Terâne-i Zafer*, s. 2-5.

²⁶ Develi Kaymakamı M. Tahir, *Ma'lûmât*, IV, nr. 90, 14 Safer 1314 - 3 Temmuz 1313, s. 829.

²⁷ Talebe-i ulûmdan Prizrenli Ömer Lütfi, *Terakki*, nr. 49, 18 Haziran 1314 - 1 Safer 1316, s. 193.

1897 Türk-Yunan Savaşı, Osmanlı Devleti'nin zaferi ile neticelenmiştir. Kazanılan bu zaferde, Abdülezel Paşa'nın gösterdiği üstün kahramanlığın büyük payı olduğu kuşkusuzdur.

Tarihî bir şahsiyet olarak hakkında yazılanlarla edebiyatımızda hatırası yaşatılan bu ünlü komutanın, ordumuza ve milletimize verdiği hizmet, hiçbir zaman hafızalardan silinmeyecektir. Ruhu şad olsun.

Şehid Ezel Rahmetullahi Aleyh

Kimdir şu aksakallı şehâmetli kahraman?
Kimdir o şehsüvâr-ı mehîb-i sefid-ser?
Kimdir o -seyf-i kâhiri destinde şu'le -ver-
Dâim önünde askerinin olmaktadır divân?..
Kimdir o nazrasından uçan berk-i intikâm?
Kimdir o heyetinde olan heybet-i alâ?
Kimdir o şîr-pençe-i kahrında münceîf
Bir tek kılıçla hasma eden savl u iktihâm?...

Şemşîri sâye-efgen satvet-i müfârîka
Kimdir o şîr-dil... O güzîn-i sürûr-ı guzât?
Kimdir o sâl-hürde-i şedîdü's-şekîme zât?
Kimdir o zinde heykel-i dehşet... O hârîka?

Abdülezel! Budur... Budur işte o nâmdâr...
Abdülezel! Budur... Budur işte o şanlı pîr..
Abdülezel! Budur... Budur işte o nerre-şîr
Abdülezel! Budur... Budur işte o can-sipâr!

Abdülezel ki şânını tevkir eder gazâ..
Abdülezel ki seyfine münkad olur zafer..
Abdülezel ki nâmını tebcîl eder kader..
Abdülezel ki azmine hayrân olur kazâ!..

"Arslan çocuklarım.. İleri!" der giderdi o
 Şiddetli yaylım ateşine karşı düşmanın..
 Zîrâ kumandasındaki şîrân-ı yek-teng
 Mutlak muvaffakiyyetini derk ederdi o.

Derken vuruldu el ve kolundan. Ne hükmü var?
 Sürmekte muttasıl o semend-i celâdeti.

Bir kahramâni rîziş-i hûn-ı hamiiyeti
 Vâ-pes bırakmayınca yolundan ne hükmü var?

Evlâdı da'vet eylediler attan inmeğe..
 Zîrâ nişân alırdı ânı muttasıl adüvv.

Lâkin o hast-gâr-ı şehâdet... o kâm-cû
 Mes'ud.. başlamıştı içinden sevinmeğe.

Çok geçmeden üçüncüsü de geldi dânenin ..
 Ammâ bu def'a cân alacak yerden vurdu ah!

Attan düşünce nezdine toplandı hep sipâh
 -Efsûs -hân- o merd-i şecî'-i yegânenin

Evlâdlarım -dedi- İleri!. Arş! Dâimâ.
 Kahren sürüp yakın hâs ü hâşâk-i düşmeni.
 Mutlak şu karşığı tepeye defn edin beni..
 Olsun zahîr-i kuvvetiniz avn-ı kibriyâ!

Pâyâna ermesiyle berâber bu hoş hitâb
 Gördü hücûmunu ileri doğru askerin.
 Âvâz-ı nusretiyle -bahâdır yiğitlerin-
 Rûh-ı lâtîfi çıktı semâvâta pür-şitâb

İkdâm edip o mevkiî aldı o gün guzât..
 Na'ş-ı mübâreki tepeye ettiler defin.
 Pîr-i şehîdi tarziye olmuştu pek hazîn
 Hürmetle sürdü hâkine yüzler bütün guzât.
 Düşmenden ahz edilmiş idi birçok eslihâ..

Andan çatıldı kabrine bir kubbe-i zafer.
 Kükretti erleri okunan hutbe-i zafer..
 Aks etti arş-ı a'zama gülbank-ı "Fatiha!."

Recâizâde Mahmut Ekrem²⁸

Milona Değil Abdülezel Geçidi

Cesâret eyledi Yunan tecâvüzü harbe,
 Yetiştî mahvı için bir tedâfü'î darbe!
 O hîçe saydı bizi... Gösterildi bir varlık,
 Kim eyledi medenîlik, kim etti barbarlık?
 Hüdâ bilir bedevîler de olmaz öyle denî.
 Hemen yerin dibine geçsin öyle bir medenî!
 Bizim sükût-ı sabûrânemiz itâatten,
 Adû sanırdı bunu aczden, betâ'etten!
 Can attı. İşte kumandan deyince "arş ileri!"
 Cihanı tuttu bu kavmin zafer terâneleri.
 Silâh omuzda hemen aştı sırtlar, tepeler;
 Bu kavmin düşmeni kendi yerinde de tepeler!
 Emel gazâ ve şehâdet olunca her nefere
 Göğüs verir o neferler şedâid-i sefere.
 Ne süngüden, ne de topdan, tüfekten ürkerler;

²⁸ *Mütâlea*, (Nüsha-i Fevkalâde), 22 Zilhicce 1314 - 13 Mayıs 1313, s. 2; *Servet-i Fünûn*, XII, nr. 327, 5 Haziran 1313, s. 226; *Ma'lûmât*, IV, nr. 87, 23 Muharrem 1315 - 12 Haziran 1313, s. 781. A. İrfan, *Guzât ü Şühedâ-Yahud-Gâzi ve Şehidler*, Dersaâdet, 1315, s. 15-16. Müstecâbizâde İsmet, *Muvaffakiyyat-ı Osmâniyye Yahud Yâdigâr-ı Zafer*, Dersaâdet, 1315, s. 45-46. Ali Muzaffer, *Abdülezel Paşa*, 1315, s. 11-14.

Dumanla, ateş ile eğlenir bu askerler.
 Olur mu can veren insan sürûra müstağrik?
 Meğer ki terk-i hayât eyleye şehid olarak!
 Nasıl güler kişi oldukça dağdâr-ı beden;
 Meğer ki avdet ede şanlı bir muhârebeden!
 Vücûdu yâreli, kurşun nişanlı gaziler!
 Er oğlu er, koca Osmanlı, şanlı gaziler!
 Tesalya'da ne yararlıklar etti her biriniz,
 Girince ma'rekeye mukbil oldu müdbiriniz!
 Ne kahramanmış o "Abdülezel" o merd-i gazâ
 Geçit bu nâm ile min ba'd yâd olursa sezâ.
 Gömüldü mü o mübârek vücûd, o pîr-i şehid?
 Zemîndi mehdi... Niçin lahdi olmamış nâhîd?
 "Yiğitlerim çikalım gayret eyleyin şu dağa!"
 Diyorken âh vurulmuş çekilmemiş otağa!
 Cerîhasından o dem nâ-ümid imişler hep,
 "Vuruldunuz paşa siz gitmeyin!" demişler hep..
 Önünde askerinin, rehber-i hayat-ı peder!
 Yalın kılıç atın üstünde, olmak üzre heder:
 "Hücûm!" emri verirmiş vücûdu hûn-alûd;
 Bu vak'a nâmına mutlak olur medâr-ı hulûd.
 Sonunda pîr-i dilâver olur sükût-nümâ,
 Vücûdu hâke düşer, ruhu âsümân-peymâ
 Şehîd düşmesi dil-hûn eder maiyyetini;
 Maiyyetindeki asker tutar vasiyyetini;
 Cenâze başda.. neferler yürür gider cebele
 Cenâze başda.. o tekbîr aks eder cebele!
 Cenâze başda.. deyip "la ilâhe illallah!"
 Cenâze başda.. olur hepsi reh-neverd-i felâh,
 Cenâze başda.. geçit üstüne düşer a'dâ,
 Cenâze başda.. çıkarlar adûyu çiğneyerek

Cenâze başda.. adû olsa pâyimâl gerek
 Sizin bu hâliniz Osmanlılar! Ne hâletdir?
 Değil bu levhayı tasvîre şi'rler kadir.
 Dem-i hüçûmda tehliller, âmân yâ-Rab!
 Cihânı titretecek şey bu hâlet-i agreb!
 Nedir bu, na'ş ile savlet o kühsâra hele,
 Lahd-i yâpîş orada süngüler, tüfeklerle!
 Dağın başında gömerler şehîd-i muhteremi
 Ki azm ü rezm de ayn-ı şebâb imiş heremî
 Geçen muhârebeden yarası durur el'an
 Muhâfız-ı vatan olmuş bu hâfız-ı Kur'an
 Gömüldü can vererek aldığı yere cismi;
 Niçin verilmesin artık o ma'bere ismi?
 Niçin denilmeli artık o yerlere Milona?
 İlelebed koca Abdülezel'le yâd oluna!
 Bu şanlı harb ile Abdülezel karîn-i ebed
 Mezârı olsun ilâhî meleklerle ma'bed!..

İsmail Safâ²⁹

Girid ve Cezâyir Bahr-i Sefîd Vilâyet-i Celîleleri Kapu Kethüdâsı Saâdetlü
 Şâkir Beyefendi Hazretlerinin zâde-i tab'ı olan manzûme-i beliga-i şâirânedir:

Aldı ezel nasîbini Abdülezel ebed
 Abdülezel olur mu İlâhî ezel ebed
 Seksen yaşında eyledi âheng-i kâr-zâr
 Kıldı adûyu masdak-ı "belhüm adall" ebed
 Verdi ona merâtib li-ezeli lem-yezel
 Oldu sezâ-yı hil'at-i lemma yezel ebed
 Nûş ettiği piyâle-i şehd-i şehâdetin

²⁹ Mütâlea, (Nüsha-i Fevkalâde), 22 Zilhicce 1314 - 13 Mayıs 1313, s. 2-3.

Bir katresi şifâ-yı küûs-ı asel ebed
 Ebr-i bahar kıldı ona reşş zill-ı ebed
 Terk eylediysel dehr-i denî câhını ezel
 Tâ müntehâ-yı sûrede buldu mahall-i ebed
 Gitti civâr-ı hazret-i sıbt-ı muazzama
 Vurdu serây-ı meşhede muhkem temel ebed
 Zanneyleme vücûdu ecel pâ-y-mâlidir

لا ريب فيه مظهر عز اجل ابد
 ريوور طراز هشت بهشت بر يندر
 نعم المآبي كلشن سبع الطول ابد

Gâzilerin lisân-ı fütûhunda habbezâ
 Kaldı ezel hamâseti darb-ı mesel ebed
 Ber-mûcib-i vasiyyet o pîr-i huçestenin
 Oldu karargâhı firâz-ı cebel ebed
 Râmi-i cân-hıraş terk-i şahetü'l-vücûh
 Kalsın dü dest sa'y ü fevri eşell-i ebed
 Fikrim budur ki döndüğü müddetçe nüh kıbâb
 Vermez felek bu şân u şükûha hâlel ebed
 Yetmiş yaşında şâkir ezel-sâr-ı hâhidir
 Ma'nen elinde hâmesi seyf-i cedel ebed
 Eyler felekde zühre-i çengi terennümü
 Verdikçe tâs-ı çerhe tanîn bu gazel ebed
 Bend etti kayd-ı aşka dili bir güzel ebed
 Ermez o ukde halline pîrâne el ebed
 Olsam şehid-i hañçer-i müjgan-ı dil-şikâf
 Kanım ederdi gâze-i rû-yı emel ebed
 Ya'kub-ı dil-hazîne sorarsan o dilbere
 Yûsuf eğer olaydı olurdu bedel ebed
 Eylerse bâr-ı aşka tahammül eder hulûl
 Semmü'l-hıyât u himeme cism-i cemel ebed

Söz muhtasar olursa mekânım hatîr-i hâk

Olsun o pâdişâh muammer ilelebed

فاروق فرق حضرت عبد الحميد خان

ظل افكن مفارق ملك ملل ابد

ماحى ظلم و بدعت ونصر من الاحد

حامى دين و امت وظهر الدول ابد

الحق وجودى ما حصل ما فعل ازل

مطلق نظيرى ما صدق ما اقل ابد

Görsün şua-i bârika-i seyf-i sârımın

Mirrîh-i hayra bineş ü çeşm-i zuhal ebed

Devrinde şâhbâz ile usfûr lâne-sâz

Zânû-yı şîr-i nerde vü sâd-ı hamel ebed

Âdâ-yı şân u şevket ü hassâd-ı satveti

Kalsın nişân-ı nâ-hac fîmâ nezel ebed

Olsun zaman-ı devleti mümted ile'l-kıyâm

Hayrû'd-duâsı musavver mâkall-i dil ebed

Şakir Bey

(Girit ve Cezâyir Bahr-i Sefîd Vilâyet-i

Celîleleri Kapu Kethüdâsı)³⁰

Mîrlivâ Abdülezel Paşa şehîd-i muhterem

Meskenin gülzâr-ı Aden etsin Hudâ-yı lâ-yezâl

Merd-i kâmil ehl-i dil bir hâfızü'l-Kur'an idi

Ser-firâz-ı ehl-i harb ol zât-ı memdûhü'l-hısâl

Velvele-endâz-ı âlem satveti Rüstem misâl

Canlara tesir eder nutku cihanı ağlatır

Hüzn-engiz-i eşk-rîz olmaz mı öyle bir makal

³⁰ *Ma'lûmât*, IV, nr. 87, 23 Muharrem 1315 - 12 Haziran 1313, s. 780.

Pek çok hizmet etti dîn ü devlete ol nâm-dâr
 Leşker-i Yunanla son demde eylerken cidâl
 Âkıbet Pırnar'da buldu şehâdet rütbesin
 Ak sakallı pîr iken ol hazrete buldu visâl
 Mürg-i rûhu gülsitan-ı kuds etsin âşiyân
 Anda şâdan eyliye dîdâr-ı Rabb-i zülcelâl
 Söyledim tarihini Lûtfî kemâl-i hüzn ile
 Kahraman Abdülezel Paşa şehîd oldu bu sâl

1314

Talebe-i ulûmdan Prizrenli

Ömer Lütfi³¹

Şehid-i Mukaddes Abdülezel Paşa'ya

1

Abdülezel ey emîr-i saf-der!
 Ser-bâz-ı livâ-yı şân-ı asker!

2

Ey şîr-i şehîd-i dîn ü nâmûs
 Medyun sana ümmet-i Peyâmbur

3

Hâşâ seni eylemez ferâmuş
 Vallâhi muhibb-i dîn olan er

4

(Pırnar) tepesinden eyledin sen
 İhrâz-ı şehâdet-i muzaffer

5

Görsem hele şimdiki makâmın!
 Ey şanlı şehîd-i şöhret-efser

³¹ *Terakki*, nr. 49, 18 Haziran 1314 - 1 Safer 1316, s. 193.

6

Tuğrâ-yı şehâdetin sezâdır
Firdevse verirse fer-i diğەر

7

Müjde, sana şimdi çünkim oldun!
Mevsûl-ı serây-ı âl-i haydar

8

Bâlâ-yı mezârına yazılsın
Bâ-nûr-ı zerrîn feyz-i ather:

9

این مرقد پاک شیر دینست
این خوابکه شهید اشهر

10

سر دادهء دین حق مختار
عبد الازل شهید مرور

11

ببرید ودرید خصم دین را
این میر هزیر حق پس ازهر

12

پیغام وصال حق زد و داد
میررا برضای رب اکبر

1315

Develi Kaymakamı M. Mâhir

9

"Bu, din arslanının temiz mezarıdır
Bu en ünlü şehîdin istirahatgâhıdır

10

Seçilmiş hak din uğruna baş vermiş
Şehidlerin önderi Abdülezel

11

Din düşmanlarını kesti parçaladı
Allah'ın arslanı bu emir

12

Hakk'a kavuşma haberini verdi
Başını yüce rabbinin rızası için teslim etti"³²

Şehîd-i Ferîd

"El-Hâc Hâfız Abdülezel Paşa" Lisanından:

"Ey milletin güzîdesi asker oğullarım!
Arslan yürekli şîr-i gazâ er oğullarım!
Yunanlı kendi kendine bir kerre bakmadı
Gitti Girid'de yapmadık işler bırakmadı
İhvân-ı dîni kırdı geçirdi tüfenk ile
Almak dilerdi ol Ada'yı fend ü cenk ile
Asker getirdi, geçti hudûdu utanmadı
Zirâ epeyce var ki onun cânı yanmadı
Emretti pâdişâh...., Veliyyü'n-niam bize
Elbet sezâ irâdeye karşı niam bize
Çıkıdık adûya karşı dilîrâne cenk ile
Sürdük, çıkardık attığımız bir tüfenk ile
Verdik hirâs, kalb-i cebânet-füzûnuna
Girdik hudûdunun bile işte derûnuna
Evvel bizimdi gördüğümüz arz-ı zümrüdîn
Elbet yine bizim olacaktır bu hoş zemîn
Düşmen ki işte şu tepeye pek güvenmede
Topa, tüfenge askere gerçek güvenmede
Dest-i bedî'a-bâz-ı meşîyyet-nümâdeyiz
Biz nusreti hemîşe Hudâ'dan ricâdayız

³² Yukarıda yazılı Farsça metnin karşılığıdır. *Ma'lûmât*, IV, nr. 90, 14 Safer 1314 - 3 Temmuz 1313, s. 829.

Tekbîr alın! Hudâ'ya edin arz-ı iftikâr
 Feth-i mübîn ile edelim sonra iftihâr
 Devlet bizi büyüttü bu rûz-ı gazâ için
 Millet bizi büyüttü bu rûz-ı gazâ için
 Biz devletin güzîde birer pehlivânyız
 Biz milletin güşi ile birer kahramânyız
 Devlet bizimle şânını î'lâ eder bugün
 Merdân o yolda cânını ifnâ eder bugün
 İfnâ mıdır? Fedâ-yı hayât devlet uğruna
 Biz de ne varsa bezl edelim millet uğruna
 Savletde Haydarâne gidin er oğullarım!
 Sîretde Ca'ferâne gidin er oğullarım!
 Düşmen ne rütbe atsa tüfenk, top kaçınmayın
 Dâim durun sebât ile dertop kaçınmayın
 Haşyet verir mi merd olana dâne-i adû
 Dehşet verir mi şîr-i gazâyâ bu hây u hû
 Onlar cebîn bir alayın kaltabanları
 Onlar mehîn bir alayın tiz kaçanları
 Adam sanıp da onları siz kaçmayın sakın
 Aslâ derûn-ı millete derd açmayın sakın
 Siz şîr-i nersiniz o gürûh-ı cebîndir
 Siz şîr-i nersiniz o huyûl-ı mehîndir
 Etrâfımızda Haydar-ı Kerrâr seyreder
 Eknâfımızda Ca'fer-i Tayyâr tayr eder
 Hançer elinde Haydar-ı Kerrâr bekliyor
 Kevser elinde Ca'fer-i Tayyâr bekliyor
 Rûh-ı cenân-ı Hamzayı şâd eylemek gerek
 Nûr-ı uyûn-ı Haydar'ı yâd eylemek gerek
 Mevlâ bizi çağırdı bugün bir ziyâfete
 Gitmek gerek değil mi haremgâh-ı vahdete
 Hoş-âmedîye geldi bütün hûrîyân bize
 Ta'yin olundu sıbt-ı Resûl mîz-bân bize
 Ölmek gerek bu ma'rekeden dönmemek gerek
 Almak değil mi şu tepeyi çektiğim emek
 Ölmek de var saâdet-i ukbâ hesabsız

Elbet verir ücûrunu Mevlâ hesabsız
 Her dem metâf-ı âlemiyândır kubûrumuz
 Toprak değil, riyâz-ı cinândır kubûrumuz
 Ey şânlı askerim...! Gazanferlerim benim
 Nûr-ı uyûn-ı mefharetim erlerim benim
 Ersin semâya, arş-ı alâya, Hudâ'ya dek
 Tekbîr alın hulûs ile bed'-i vegâya dek

Haydi... Oğullarım! İleri "arş" dâimâ
 Haydi... Oğullarım! İleri "arş" dâimâ
 Bir hatve avdet etmeğe küfrân derim bilin
 Az bir rehâvet etmeğe küfrân derim bilin
 Bak işte değdi destime mermîsi düşmenin
 Bir darbeden hirâsi olur mu bu âhenin
 Ölsem de ben aman beni yerde bırakmayın
 Al kanların içinde kederde bırakmayın
 Ben isterim şu sarp tepede defn olunmağı
 Cismim o hâk-i pâkde dâim bulunmağı
 Bitti vasiyyetim size ey pehlivanlarım
 Ey şîr-i ner-i harb ü gazâ cân-sitânlarım
 İcrâ ederek vasiyyetimi harf-be-harf benim
 Rûhum da duymasın sakının hiç esef benim
 Ay!... İşte geldi dâne-i diğeri de hâkezâ
 Bâzûya bir nişâne açıp geçti bak şuna
 Arslanlarım! Bütün ileri savlet eyleyin
 Teshîr için şu yerleri de himmet eyleyin
 Yâ Rab müyesser eyle fütûh-ı nevîn bana
 Olsun bu nusretin nefes-i vâ-pesîn bana

Sâdık Vicdânî³³

³³ Sâdık Vicdânî, *Mütâlea*, nr. 50, 13 Safer 1315 - 8 Temmuz 1313, s. 2.; *Ma'lûmât*, IV, nr. 92, 28 Safer 1314-17 Temmuz 1313, s. 864.; *Izmir*, nr. 10-61, Rebiülevvel 1315 - 21 Temmuz 1313- 21 Temmuz 1275, s. 5-6.

Şehid Abdülezel Paşa

1

Bir kahraman ki cebhesi mânend-i mâhitâb
Ak saçlarıyla nûr saçar sanki her yere
Bir kahraman ki gözleri dehşetle pür-hitâb
"Ateş!" demektedir sanki nigâhıyla askere

2

Eşheb-süvar-ı şevk ü celâdet mehîb-renk
Seksen yaşında; zinde fakat bir civân gibi
Lâyık değil mi dense bu gaziye şîr-i cenk
Azm eylemekte cenge yiğit pehlivân gibi

3

Ey pîr-i muhterem! Sana hayrette Murtaza
Var ol ki varlığın bize bir iftihârdır
Olsun muîn ü rehberin ervâh-ı evliyâ
Millet senin dü pâyına minnet-nisârdır

4

Bârân misâli yağmada kurşun... o bî-fütûr
Top sesleriyle inliyor âlem... o pür sükûn
Gûyâ o bezm-i cenk değil âlem-i huzûr
Gûyâ o top tüfenk değil kûs u erganun

5

Dînim -diyordu- seyfimize etmiş istinâd
Millet, vatan, bizimle eder şimdi iftihâr
Peygamber'in vekili o sultan-ı adl ü dâd
Bî-sabr-ı müjde-i zafere eyler intizâr

6

Kaşlar çatık nigâh gazubâne bi-karar
Asker peyinde şevk ile olmakda hep revân
Olmaz mı ya? Önünde o seksenlik ihtiyâr
Bez eylemekte askere gûyâ ki nakd-i cân

7

- Kurşun çoğaldı. İn Paşa atdan

Cevap yok.

- Kurşun çoğaldı. İn Paşa

- Artık çok oldu çok

Ben Rus muharebâtına gittim de inmedim

Yûnan önünde inmek için esbe binmedim

8

Lâkin diriğ-i dest-i kazâ şîve-i kader

Nâ-gâh o şîri etti elinden cerîhadâr

Bâzû-yı âhenînine de cerha-i diğêr

Nakş etti bir nişân-ı ebed-şân-ı iftihâr

9

Asker! -dedi- bu yolda nisâr-ı hayat eden

Bir müslüman bakın gülerek terk-i cân eder

Allah önünde -hûn-ı şehâdetledir kefen-

Kurşun nişânlarıyla o îlân-ı şan eder

10

Âteş! Vatan yiğitleri âteş ki düşmeni

Püskürtmek üzreyiz... Sözü hayfâ ki bitmedi

Bir kurşun attı hayf ki ol âhenin teni

Hâk-i şehâdet üstüne, insâf etmedi

11

Düştü vücûdu hâke fakat rûh ü şöhreti

Çıktı semâyâya şân-ı şehâdetle tâb-dâr

Abdülezel! Bu nâm-ı şeref-bârı milleti

Eyler kemâl-i heybet ü şânıyla pâydâr.

Menemenlizâde Mehmed Tahir³⁴

³⁴ *Terâne-i Zafer*, İstanbul, 1313, s. 2-5.

Bir Şehid'in Vasiyyeti

Hudâ'ya hamd ü minnet ki, bu dîni eyledi î'lâ
 Bu dîn-i akdes ü enver cihâne oldu pertev-zâ
 Habîb-i müste'ânın feyz-i âsârıyladır hâlâ
 Ki dîn-i ulvi-i İslâm'da olmakda kemâl peydâ

Düşün ahd-i celîl-i evvel-i İslâmı bir dem sen
 Düşün î'lâ-yı dîne kimler olmuştu himmet-zen?
 Gazâ-yı Bedr-i kübrâda, Uhud vâdi-i feyzinde
 Peygamberle beraberce fedâ etmişti kimler ten?

Bu dînin böyle kurmuştur ezelden üssünü Allah
 Fedâ-yı can eder sâlikleri Allah için her gâh
 Gazâdan feyz alır rûhu olur hakka Hudâ âgâh
 Çıkar ulviyyeti dîn-i mübînin etsen istiknâh

Bin üç yüz yılda binlerce meâsir eyledi icâd
 Cihânın her yerinde eyledi mişkât-ı adl-i îkâd
 Yetiştirdi sâyesinde bin kerem-kâr-ı kerem mu'tâd
 Nice ashâb-ı seyf ü hâme vü erbâb-ı isti'dâd

Okursan ser-te-ser târîh-i İslâm'da neler vardır?
 Cihân-ı adle gark etmiş ne hâkimler nümû-dârdır?
 Hele ol rütbe çoktur sâhib-i seyf-i celâdet kim?
 Vücûduyla o erkânın müselmânlık şeref-dârdır.

Celâdet cevher-i mahsûs-ı İslâm'dır demek ahrâ
 Celâdet mü'minîne olmada her demde ziynet-zâ
 Celâdet cevher-i îmân ile tev'emdir hilkatte
 Celâdetdir ki eyler feyz-i dîni dem-be-dem î'lâ

Bu bâbda bir misâl-i ityânı lâzım gelse âsândır
 Henüz bir kahramanın satveti mevkûf-ı âzândır.
 Vücûd-ı satveti târîh-i millîmize şândır
 Yazılrsa târîh-i İslâma nâmı pek de şâyândır

O şanlı kahramanın nâmıdır Abdülezel Paşa
 Bu gün takdis edersen nâmını olmaz mıdır ahrâ
 Bu dîn uğrunda, râh-ı mülk ü devlette şehîd olmuş
 Yaratmış başka cevherle Hudâ, kalmıştı müstesnâ

Tasavvur eyleyin: Seksen yaşında pîr-i nûrânî
 Taşırdı fâhirâne hep yanında tûğ-i bürrânî
 Kazanmış tâ Pilevne vak'asında şöhret ü şânı.
 Şehid olmak idi ancak onun emniye-i cânı

Kumandandı redifden bir livâyâ pîr-i cenk-azmâ
 Ne şanlı bir livâ efrâdı hep şîrân idi ammâ
 Hulûl-ı devr-i şâna intizâren hayli yıl geçti
 Kumandan ile efrâd-ı livâsı hep kemîn-i pîrâ

Nihâyet çattı âvân-ı zafer çeşmâne fer verdi
 Telegraf ihtimâl-i harbi dünyâyâ haber verdi
 Hazırlandı livâlar sû-be-sû toplandı gâziler
 Trabzon da taburla devlete hep şîr-i ner verdi

O dem Abdülezel Paşa'yı görmek pek de lâikdi
 Yiğitlikde eminim ki bütün şîrâne fâikdi
 Hayât-ı tâze gelmiş sanki gül açmıştı vechinde
 Beşâşetten nümüne her sözü ol rutbe râikdi

Dedi kable'l-azîme bâzı zâbitler: "Münâsibdir"

"Paşam! Seksen yaşında ihtiyar her hâlde garibdir"

"Li-ecli'l-istirâha kalsanız da biz sefer etsek"

"Bizimçin böyle bir şey âdetâ aksâ'l-meâribdir"

"Çocuklar! Hakkınız var sekseninde ben gibi, bir pîr"

"Sefer etmekle olmak istemez elbette şöhret-gîr"

"Fakat bu yaşta olmuş olsa da mü'min için lâzım"

Temennî-i şehâdetle fuâdın eylemek tenvîr"

Bu sözler oldu azm-i bihterîn-i pîre dâll oldu

Livâsıyla o seksenlik taleb-kâr-ı cidâl oldu.

Vapurlar aldı kendiyle livâsın nakledip derhâl

Yazılmaz şerh edilmez bu sefer bir başka hâl oldu.

Hudûda varmadan her bir tabur efrâd özlerdi

Karîb-i hasm olan bir noktada ârâmi gözlerdi

En evvel hasma kurşun atmanın şânı bizim olsun

Miyân-ı gâziyânda söylenen hep böyle sözlerdi.

Ne dem ki hasm-ı devlet eyledi âğaz-ı istilâ

Ne dem ki top, tüfenkden oldu bir müdhiş sadâ peydâ

Ne dem ki hasma dar etmek için dünyâyı saldırdı

Gazâ erbâbı yekten, saff-şiken oldukda saff-ârâ

O hâlin vafına yok hâmemizde zerrece kudret

Ne müdhiş filhakîka hasm-ı dîne eylenen savlet

Kıyâmetdir hulâsâ ben derim ki öyle bir hâlet

O dem erbâb-ı dîne feth-i bâb eyler gider cennet

Ezel Paşa livâsı sevk olundu tâ saff-ı harbe
 Cesîm bir zirvenin üstündeki düşmanları darbe
 Ezel Paşa, kılıç destinde, at üstünde, en önde
 Giderdi muttasıl ammâ sığınmıştı ulu Rabb'e

Biraz sonra sadâ-yı Allah Allah i'tilâ etti
 Zemînden yükselip tâ arş-ı kudsîye dek gitti.
 Meğer yaklaştılardı zirveye şîrân-ı cenk-azmâ
 Adû da gördü fark etti kim artık iş bitti.

Bu anda geldi bir kurşun isâbet etti Paşa'ya
 Kolundan bir cerîha aldı pîr-i mekremet-mâye
 Mücessemdi fakat tab'ında ol rütbe mekânet kim
 Devam etti o pîr-i muhterem emr-i kumandaya

Ben on hatve kadar gitdikde hayfâ başka bir kurşun
 Ezel Paşa'yı tekrar cerhle etmişti pek mahzûn
 Aceb görmek nasîb olmaz mı zabt-ı zirve fikriyle
 Dem-â-dem olmadaydı pîr-i âlî-kadrimiz dilhûn

Bu anda etti tevcîh-i hitâbı askere şöyle:

"Yaşar mı söyleyin arslanlarım mecrûh olan böyle"

"Şehâdet vakti gelmiş olduğun ben anladım artık"

"Fakat göçmez cihândan ben gibi âzâde pîr öyle!"

"Bizimçin şan ü şöhret, bir saâdet varsa dünyâda"

"Şu sancağ-ı kerîmi görmedir tâ şurda bâlâda"

"Ölürsem görmeden şu şanlı hâli ey yiğit asker"

"Bilin da'vâcıyım rûz-ı cezâda nezd-i Mevlâ'da"

"Düşersem burda ben hâk-i helâke siz edin gayret"
"Vücûdum çığneyip sancağı rekze eyleyin himmet"
"Alınsın bu tepe, düşmen sürülsün ka'r-ı vâdiye"
"Vasiyyet eylerim icrâ edin sizce budur zimmet"

"Bakın sizden daha bir matlabım var ey gazanferler"
"Yed-î teshîre geçtikçe şu vâdilerle bu yerler"
"Mezarım zirvede hafreyleyin ki her zaman olsun"
"Şehîdin rütbesi, şânı gibi kabrim de bâlâ-ter"

Fakat hayfâ ki şânlı pîr-i âli bulmadı ol ân
Yiğit askerlere bir başka söz ityânına imkân
O anda geldi girdi ağzına bir dâne-i müdhiş
Atından düştü hâke oldu hûn-âlûde-i şüc'ân

Şu hâlde bir girîv-i müdhiş oldu zirvede peydâ
Kumandanın sükûtuyla kızıştı âteş-i heycâ
Yiğit gaziler etti öyle bir savlet ki bir anda
Alındı zirve-i âlî, dikildi râyet-i vâlâ

Vasiyyet kâmilen icrâ olunmuş iş de bitmiştir
Fakat şanlı kumandan şân ile göçmüş de gitmiştir
Kalan gâziler etti resm-i tedfînin hemân icrâ
Hudâ kabrinde ol anda garîk-i nûru etmiştir.

Selânikli Tevfik³⁵

³⁵ *Bir Şehidin Vasiyyeti*, Dersaâdet, 1315, s. 9-15.